

Restorative circles, ruimte voor conflicten

In 2011 maakte Jannie Kieft voor het eerst kennis met *restorative circles*, tijdens een tweedaagse introductie door Dominic Barter, de grondlegger ervan. Ze herinnert zich nog de opwinding die zich van haar meester maakte toen deze radicaal andere benadering van conflicten gestalte kreeg in haar brein. ‘Met piepen en kraken – want dit was zó’n andere manier van kijken en denken dat mijn hersenen dat spoor niet zonder slag of stoot konden volgen – kreeg ik een glimp van een perspectief dat me sindsdien niet meer heeft losgelaten.’

Door Jannie Kieft

Meer dan vijftien jaar geleden begon Dominic Barter met *restorative circles* in de sloppenwijken van Rio de Janeiro. Nu wordt restorative circles toegepast in meer dan vijftien landen, als alternatief naast rechtspraak, in scholen, wijken of met jongeren die buiten de samenleving dreigen te vallen.

Conflicten volledig laten bloeien

Het restorativecirclesproces schept een ruimte waarin conflicten kunnen bloeien. Mensen vinden conflicten over het algemeen eng en vervelend waardoor de neiging overheerst om conflicten te sussen, te onderdrukken of te negeren. Restorative circles ontvangt conflicten met open armen en open geest. Restorative circles gaat ervan uit dat een conflict ons laat zien dat er in ons systeem iets niet in orde is en aandacht nodig heeft. Het is dus belangrijk dat we het conflict hebben en dat we er nieuwsgierig naar zijn, ons afvragen waar het precies om gaat. Dit is misschien wel een van de radicale elementen van restorative circles, waardoor je van een paradigmaverschuiving zou kunnen spreken.

Het gaat bij restorative circles niet om een schuldvraag, (waarde)oordeel of

Restorative circles is een herstelgerichte praktijk die past binnen restorative justice of herstelrecht. Er zijn veel verschillende herstelgerichte praktijken – sommige met oude wortels, andere heel nieuwe – die streven naar een meer duurzame reactie op criminaliteit of pijnlijke conflicten door de betrokkenen met elkaar in dialoog te brengen en samen een voor ieder acceptabele oplossing of genoegdoening te bedenken.
In het volgende kader is het verschil tussen vragen tijdens een reguliere rechtszaak en een meer herstelgerichte rechtszaak inzichtelijk gemaakt.

Focus op schuldvraag en strafbepaling (uitsluiten, repressie)	Focus op herstel (verbinden)
Welke regels zijn er overtreden?	Wat is er gebeurd?
Wie hebben dat gedaan? (Dader doet zijn best om strafvermindering te krijgen door zijn verantwoordelijkheid te ontkennen.)	Wie zijn er betrokken en wat zijn ieders behoeften? (De dader wordt uitgenodigd om verantwoordelijkheid te nemen en verlies te herstellen.)
Welke ondersteuning bieden wij het slachtoffer? (De gemeenschap is alleen van belang als getuige voor schuldbeoordeling.)	Hoe kunnen wij hen in staat stellen zelf schade en verlies te herstellen? (De gemeenschap is een belangrijke partij om een nieuwe balans te vinden en in te voeren.)

strafbepaling. Dit kan voor een buitenstaander naïef of zelf onverantwoordelijk lijken. Deze benadering gaat immers voorbij aan twee belangrijke pijlers in ons formele rechtssysteem, namelijk het aanwijzen van een schuldige en het bepalen van de straf die de schuldige verdient door een derde partij die we

daartoe bevoegd hebben verklaard. Het gaat er in een restorative circle om elkaar werkelijk te horen, over wat ieder heeft bewogen en welke betekenis de gebeurtenis heeft gehad voor ieder van de betrokkenen. In een restorative circle komen alle mensen die direct of indirect betrokken

zijn bij een conflict of ontwrichtende gebeurtenis samen in een cirkel. Ieder krijgt de kans om te spreken, net zo lang tot hij zich gehoord en begrepen heeft gevoeld. Dit spreken en zorgvuldig luisteren zijn heilzaam, deelnemers zijn bereid hun eigen verantwoordelijkheid te erkennen en te dragen.

Daarna spreken betrokkenen over wat er nodig is om de schade (materieel of immaterieel) te herstellen en wat ieder

daaraan kan en wil bijdragen. Het maken en uitvoeren van een actieplan blijkt helend te werken. Dit geldt voor degenen die gehandeld hebben maar ook voor diegenen die daar het effect van hebben ervaren en voor diegenen die 'niets' deden en toekeken. Actie die wil herstellen, kan het verschil maken in het leven van mensen omdat het de bereidheid laat zien om met elkaar of naast elkaar verder te willen leven. Dit brengt

blijvende verandering en veiliger gemeenschappen.

De sleutel tot een dergelijke verandering is het specifieke dialoogproces van restorative circles.

Het dialoogproces van restorative circles heeft de volgende basis:

- 1 Een persoon spreekt een ander aan.
- 2 De aangesprokene geeft in eigen woorden de betekenis weer van wat er werd gezegd.
- 3 De eerste persoon bevestigt of verbetert dit.

In deze dialoog krijgt ieder de kans om te spreken, net zo lang tot hij zich gehoord en begrepen heeft gevoeld (zie kader op deze pagina). Een facilitator begeleidt deze uitwisseling.

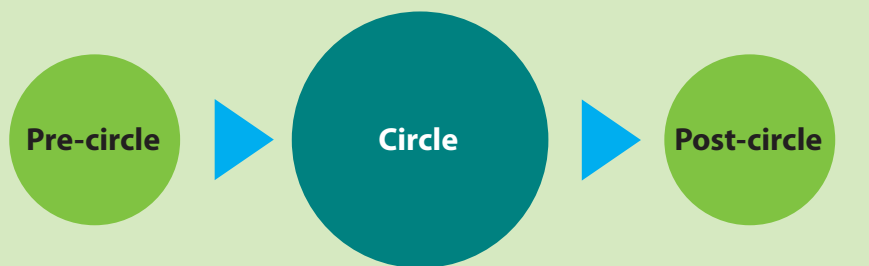
Ook analfabete facilitators

De facilitator is geen 'externe deskundige' maar iemand uit de gemeenschap. Iedereen kan het, je hoeft er niet voor naar school geweest te zijn. (Er zijn analfabete facilitators die zich het proces hebben eigen gemaakt met behulp van plaatjes.) De facilitator bewaakt dat alle opgeworpen onderwerpen en 'draden' gevolgd en uitgewerkt worden. Hij is aanwezig en luistert hoe het met de cirkel staat. Verder doet de facilitator vooral heel veel níet. Mijn ervaring, en die van vele zich-bekwamende-facilitators met mij, is dat juist dit niets doen verschrikkelijk moeilijk is. Restorative circles gaat er zonder voorbehoud van uit dat mensen hun conflicten kunnen hebben, ze kunnen het aan om erover te praten. Dit raakt de kern van wat restorative circles zo radicaal anders maakt.

Nesta, het Britse onderzoeksinstituut naar sociale innovatie noemt restorative circles een *radical efficient social technology*.¹ Radicaal efficiënt omdat het gedaan kan worden door mensen uit de gemeenschap, omdat de kosten laag zijn en het rendement – in termen van

Het restorativecircleproces

Restorative circles heeft drie fasen: een pre-cirkel, een cirkel en een post-cirkel.

De pre-cirkel

In de pre-cirkel wordt gedefinieerd welke specifieke gebeurtenis het onderwerp voor de cirkel wordt: 'Wat werd er gezegd of gedaan dat je in de cirkel wilt brengen?' Er wordt getracht de gebeurtenis en de betekenis die de gebeurtenis voor de betrokkene heeft apart van elkaar te benoemen. Met alle deelnemers wordt een pre-cirkel gehouden. In de pre-cirkel wordt het proces uitgelegd, wordt aan alle mensen die direct of indirect bij het conflict betrokken zijn gevraagd of ze mee willen doen en wie er verder nog nodig zijn.

De cirkel

De cirkel bestaat ook weer uit drie fasen.

Fase 1: wederzijds begrip. In deze fase gaat het om spreken en luisteren, net zolang tot ieder zich werkelijk gehoord en begrepen heeft gevoeld.

Fase 2: eigen verantwoordelijkheid. Uitgangspunt is dat aan elk gedrag, actief of passief, een keuze ten grondslag ligt. Iedere deelnemer neemt verantwoordelijkheid voor zijn gedragskeuze met betrekking tot de gebeurtenis.

Fase 3: actieplan. Ieder bedenkt wat hij kan bijdragen aan het herstel (van wat beschadigd is of verloren gegaan). De bedoeling is om door actie van ieder de beschadigde gevoelens van gerechtigheid en waardigheid te helen en nieuwe betrekkingen op te bouwen. Voor ieder individueel en voor de gemeenschap.

In het actieplan wordt afgesproken wanneer de deelnemers elkaar weer treffen voor de post-cirkel.

De post-cirkel

In de post-cirkel staat de vraag centraal of de afspraken hebben opgeleverd waar men op hoopte. Als dat zo is, wordt dat gevierd. Als het niet zo is, kan onderzocht worden of er nieuwe afspraken nodig zijn. De facilitator gebruikt daarvoor weer het dialoogproces.

welzijn van de mensen in de gemeenschap – enorm.

Feedback

Ik zie om mij heen nog steeds een grote huiver voor conflicten. Conflicten zijn ‘eng’, we bewegen ons ervan af. De gangbare neiging is om conflicten te onderdrukken of te sussen omdat een conflict – of te heftige emoties – als gevaarlijk wordt ervaren. Restorative circles zegt precies het tegenovergestelde, namelijk dat juist het negeren of verhinderen van een conflict gevaarlijk is. Restorative circles ziet conflict als feedback van het sociale systeem waarbinnen het plaatsvindt (dit systeem functioneert altijd, maar we zijn ons daar vaak niet van bewust). Een conflict geeft ons informatie dat er in ons systeem iets niet in orde is en aandacht nodig heeft. Als deze onvrede wordt onderdrukt of genegeerd, kan dat leiden tot een verzwakking van het sociale systeem en een verlies van het gevoel van verbinding dat noodzakelijk is om een bijdrage te willen leveren aan samen-leven.

Niet een methode, maar een houding

Restorative circles wil geen methode voor conflictoplossing zijn. Het gaat niet per se om het oplossen van het conflict. Die manier van kijken past in het denken dat conflicten slecht zijn en zo

Restorative circles en pesten

Pesten heeft gevolgen voor de pester, de gepeste en voor de rest van de klas. Ook de leerkracht, de school, de ouders en andere mensen in en om de school hebben er last van. Je hebt slachtoffers, daders en meelopers, waarbij de rollen onderling niet zelden wisselen. Juist in dit soort complexe en gelaagde situaties is restorative circles een heilzaam proces. In plaats van schuldigen aan te wijzen, te straffen en uit te sluiten, komen alle betrokkenen bij elkaar om de situatie en het aangerichte leed onder ogen te zien. Ieder kan zich uitspreken over wat de gebeurtenis voor hem betekende, over wat ieder wilde bereiken met zijn gedrag, over wat de gemeenschappelijke waarden zijn. Uiteindelijk wordt gesproken over wat er nodig is om samen verder te kunnen en wat ieder kan bijdragen om de schade te herstellen. Pester en gepeste blijven er allebei bij horen, niemand wordt gestigmatiseerd of uitgesloten.

‘Wat me het meest opwindt is dat ik voel dat we dit écht kunnen gebruiken! Het werkt! Hiermee kunnen we onze school een betere plek maken voor iedereen!’
(scholiere van 15 jaar)

snel mogelijk uit de weg geruimd moeten worden. Het gaat om het ‘hébben’ van het conflict (op een manier die recht doet aan de menselijkheid van alle betrokkenen). Restorative circles beschouwt conflicten als nodig en heilzaam en zo ‘gewoon’ dat het ervoor pleit om in elk huis of gebouw een ‘fightroom’ in te richten, net zoals elk huis een keuken heeft.

Restorative circles is eigendom van de gemeenschap en wordt door de gemeenschap gefaciliteerd.² De gemeenschap is geen toeschouwer, maar altijd als partij

aanwezig. Het conflict is ontstaan in de gemeenschap en heeft effect op de gemeenschap. De gemeenschap is deskundig, weet wat er speelt. Het begrip gemeenschap wordt binnen restorative circles op twee manieren gedefinieerd. Een gemeenschap bestaat uit personen met wie je te maken hebt, of je dat nu leuk vindt of niet. Je familie is een gemeenschap, school, werk, buurt, vereniging, kerk en ga zo maar door. Gemeenschap wordt ook gedefinieerd als alle mensen die op een of andere manier bij de gebeurtenis of het conflict betrokken zijn of de impact daarvan ervaren.

De restorative circle is horizontaal, iedereen heeft evenveel macht. Er zijn geen professionals of experts van buiten. Of de gemeenschap nou klein is of groot, de begeleider is altijd iemand uit de gemeenschap. Iedereen doet mee vanuit zijn persoon, als lid van de gemeenschap en niet als gezagsdrager (bijvoorbeeld politieagent), in een formele rol (school-directeur) of als professional (mediator). De aanwezigen kunnen wel de ervaringen vanuit hun functie meenemen in de cirkel, maar niet de macht om beslissingen te nemen of sancties op te leggen. De macht wordt door allen gedeeld.

Meer informatie

Sinds de tweedaagse introductie in restorative circles in 2011 komen er in Den Bosch, Bilthoven en Amsterdam regelmatig mensen bij elkaar om te oefenen met restorative circles en zich de rol van facilitator eigen te maken. In oktober 2013 richtte een aantal mensen uit deze oefengroepen de werkgroep Restorative Circles Nederland op.

Lees meer over restorative circles op:

- www.restorativecircles.nl/micro-kringen (over restorative circles met kinderen);
- www.restorativecircles.org (deze site ondersteunt restatieve circles oefengroepen over de hele wereld in hun doorlopende leerproces);
- fairnessworks.com/page/2 (een site met voorbeelden en inspiratie voor iedereen die met de voeten in de klei bouwt aan herstelrecht en vreedzame conflictoplossing);
- www.youtube.com/watch?v=o-AUwX61-34 (Dominic Barter die in een acht minuten durende video restorative circles uitlegt).

Attributen die het gebruik van macht over anderen rechtvaardigen worden in de cirkel afgelegd.

Toekomstperspectief

Het begrip ‘gemeenschap’ heeft in onze individualistische samenleving jaren onder het stof gelegen.³ Recent krijgt het begrip ‘gemeenschap’ opnieuw betekenis. Al voordat de overheid sprak over de participatiesamenleving, was er een beweging van onderop gaande dat mensen elkaar opzochten om gezamenlijk te voorzien in hun behoefte aan zorg, energie, voedsel, samen-wonen. Coöporaties schieten als paddestoelen uit de grond. Zou het niet geweldig zijn als al deze jonge gemeenschappen al in de periode van hun ontstaan en groei, waarin ze elkaar vinden in een gedeelde passie, nadenken over de betekenis van conflicten? Dat ze zich zouden realiseren dat conflicten erbij horen en waardevol zijn en dat ze met elkaar afspreken hóe ze deze conflicten tegemoet zullen treden als ze zich voordoet? Want dat ze zich zullen voordoet, is net zo zeker als dat we morgen weer zin in eten krijgen.

Kort geleden vertelde onze oefengroep iets over restorative circles op een

bijeenkomst van een politieke partij waar allerlei burgerinitiatieven zich konden presenteren. Na ons was een plaatselijke energiecoöporatie aan de beurt. De jongen die daarover zou vertellen begon zijn verhaal grappend met de opmerking: ‘Gelukkig hebben wij dat (restorative circles, JK) niet nodig. Wij hebben geen conflicten’. Die opmerking stemde me droevig omdat het zo duidelijk maakt hoe de meeste mensen tegen conflicten aankijken. In het perspectief van restorative circles zou hij gezegd kunnen hebben: ‘Kom maar op met dat conflict! We schuiven het niet aan de kant maar gaan erop af en verwelkomen het als feedback van onze gemeenschap. Het vertelt ons dat er iets niet gaat zoals we graag zouden willen, dat er iets is dat aandacht nodig heeft. Laten we dit conflict hebben en ervan leren. Zodat we allemaal, mét onze verschillen, deel van de gemeenschap kunnen blijven en aan onze passie kunnen blijven bouwen’. Restorative circles kan voor alle gemeenschappen, bestaande en nieuwe, van onschatbare waarde zijn.

Noten

- 1 *Radical Efficiency*, NESTA-rapport, juni 2010.
- 2 Wij (van Restorative Circles Nederland) merken dat het begrip ‘gemeenschap’ een drempel is bij de verspreiding van het gedachtegoed. Mensen

aarzelen om zichzelf als lid van een gemeenschap te definiëren. Wij hebben daar zelf ook mee geworsteld. Tot we het idee loslieten dat een gemeenschap een groep van gelijkgezinden is. Gemeenschap betekent niet alleen dat je dingen deelt, maar ook dat je aangewezen bent op dezelfde bronnen, ruimte, vervoer, faciliteiten e.d. Dominic Barter zegt bovendien: ‘Als ik met iemand in conflict ben, ben ik altijd in gemeenschap met die ander’.

- 3 Zie in dit verband het interview met Denker des Vaderlands, René Gude, *Trouw* 19 maart 2014.

Literatuur

- Dominic Barter, ‘Walking Toward Conflict’, *Tikkun* 2012, nr. 1, p. 21.
- Mikhail Lyubansky & Dominic Barter, ‘A Restorative Approach to Interpersonal Racial Conflict’, *Peace Review* 2011, nr. 1, p. 37-44.
- Dominic Barter, *Restorative Circles Facilitation and System Practice* *handout*, 2012.
- Sabine Geiger & Dominic Barter, ‘Restorative Circles. Gerechtigheid van Herzen im Kreis der Gemeinschaft’, *TAU* 2013, nr. 3.
- Gonnie Bas, reader bij trainingen Eszentie, mei 2011.

Over de auteur

Jannie Kieft is MfN-registermediator en SKM Peer Reviewer en heeft een mediationpraktijk in Den Bosch, Kieft mediation, training & advies (www.kieftmediation.nl). Ze is actief in de restorative

circles-oefengroep Den Bosch en een van de oprichters van de werkgroep Restorative Circles Nederland.